

## SPECIFICS OF THE APPLICATION PRINT TECHNIQUE WHEN INTRODUCING THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT - APPLICATION WITH FUTURE STUDENTS PRIMARY TEACHERS

Gergana Mihaylova

Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Educational Studies and the Arts, Bulgaria,  
[gerganammihailova@gmail.com](mailto:gerganammihailova@gmail.com)

**Abstract:** One of the focuses of art education in grade 3 is to learn concepts such as "architectural environment" through various hands-on activities in the form of pictorial representations. The appliqué-printing technique provides ample opportunities to enrich conceptions of the architectural environment and the specifics of architectural objects in public and culturally significant buildings. Printing and imprinting as a technique are related to Graphics. An appliqué print is a mixed media technique in which the appliqué is initially formed by cutting and gluing elements of monochrome paper, cardboard or fabric loosely together. It is possible to layer the paper by gluing several layers together. The next stage involves spreading tempera paint in an even layer, overall, over the appliqué. While the paint has not yet dried, a sheet of paper is laid over it, pressed and the finished impression is carefully removed. The next stage involves spreading tempera paint in an even layer, thoroughly, over the appliqué. While the paint is still dry, a sheet of paper is laid over it, pressed and the finished impression is carefully removed. The "matrix" thus created can be used to make different coloured prints - monochrome, full colour, in local colours, etc. The publication traces the development of the technique over the last 20 years of the present century, through the content of the attached textbooks on Fine Art for primary school age (mainly in the third and fourth grades, in which the "appliqué print" technique is covered). The aim of the present study is to investigate and establish experimentally how the technique affects the detection and analysis of the specificities of architectural objects as part of the architectural environment, applied in the pedagogical process of training students - future primary teachers, by creating a print of the application or working with templates. Examples are given of student work with the technique, implemented in a university learning environment.

**Keywords:** architectural environment, application print, mixed media, fine art

## СПЕЦИФИКИ НА ТЕХНИКАТА ОТПЕЧАТЪК ОТ АПЛИКАЦИЯ ПРИ ЗАПОЗНАВАНЕ С АРХИТЕКТУРНА СРЕДА - ПРИЛОЖЕНИЕ СЪС СТУДЕНТИ БЪДЕЩИ НАЧАЛНИ УЧИТЕЛИ

Гергана Михайлова Михайлова – Недкова

СУ "Св. Климент Охридски", ФНОИ, България, [gerganammihailova@gmail.com](mailto:gerganammihailova@gmail.com)

**Резюме:** Един от акцентите в обучението по изобразително изкуство в 3 клас е да бъдат усвоени понятия като "архитектурна среда", чрез различни практически дейности, под формата на изобразителни представи. Техниката-отпечатък от апликация дава широки възможности за обогатяване представите за архитектурната среда и спецификите на архитектурните обекти в обществените и сградите с културно значение. Печатането и отпечатъкът като техника са свързани с Графиката. Отпечатък от апликация е смесена техника, при която първоначално се оформя апликацията, чрез изрязани и залепени неплътно един до друг елементи от едноцветна хартия, картон или плат. Възможно е да се наслои хартията, чрез няколко залепени слоя. Следващият етап е свързан с намазване на темперна боя в равен пласт, цялостно, върху апликацията. Докато боята още не е изсъхнала, върху нея се полага лист хартия, притиска се и внимателно бива отстранен готовият отпечатък. С така създадената "матрица" могат да бъдат направени различни по цвят отпечатъци - монохромни, пълноцветни, в локални цветове и др.. В публикацията се проследява развитието на техниката през последните 20 години на настоящия век, чрез приложеното съдържание в учебници по Изобразително изкуство за начална училищна възраст (предимно в трети и четвърти клас, в които е застъпена техниката "отпечатък от апликация"). Целта на настоящото изследване е да се проучи и установи експериментално, как техниката влияе върху откриването и анализирането на спецификите на архитектурни обекти, като част от архитектурната среда, приложена в педагогическия процес на обучение на студенти - бъдещи начални учители, чрез създаване на отпечатък от апликация или работа с шаблони. Дадени са примери на студентски работи с техниката, реализирани в учебна университетска среда.

**Ключови думи:** архитектурна среда, отпечатък от апликация, смесена техника, изобразително изкуство

## 1. УВОД

Актуалността на изследваната проблематика се проявява в това, как чрез дадена техника учениците от начална училищна възраст на първо място разбират процеса на създаване произведенията на графичното изкуство. От друга страна, чрез приложението ѝ се запознават с архитектурната среда. Разбира се това е само един от примерите, той не е единствено възможен и би могъл да се реализира с учениците в училищна среда. Това е авторско виждане, експериментално. Има множество други възможности за използване на различни видове изобразителна дейност, смесени и други техники при запознаване с архитектурната среда. Това е теоретичен, авторски подход, създаващ условия от възможности за приложение именно с техниката „отпечатък от апликация“. Първо при създаването и на дадения архитектурен обект, с придаване на характерност, на формата му, чрез стилизиране, опростяване и детайлизиране. По този начин от една страна учениците разбират архитектурата като вид изкуство и конкретното понятие „Архитектурна среда“. От друга страна развиват и познанията си за графиката, като вид изкуство и приложението ѝ. Тази комплексност развива и разширява многокомпонентно миогледа и културата на учениците. Водещият авторски подход в тази публикация иска да демонстрира как да се реализира първоначално, чрез студенти – бъдещи учители, които да приложат в бъдеще модела с ученици в начална училищна възраст.

## 2. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ НА ТЕХНИКАТА „ОТПЕЧАТЪК ОТ АПЛИКАЦИЯ“ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Техниката „отпечатък от апликация“ е част от графиката. Основните изразни средства в графиката са: черно-бялото изобразяване, линиите, щрихите, петната. В някои от графичните творби се използват и цветове. Употребата им е ограничена, може да се каже, че е условна и се различава от приложението им и изразността в живописата. Графиката се дели на няколко вида съобразно нейното предназначение: на кавалетна (изящна) и приложна. Техниката, която се разглежда е част от приложната графика и гравюрата. Изграждането на гравюрата е свързано със специфични технологически процеси и с детайлно познаване на изразните възможности, на материалите за работа. Първо се прави графично изображение върху твърда основа, като дърво, метал, камък, линолеум и др., чрез изрязване, издраскване, издълбаване, изстъргване. От така получената основа се създава отпечатък с мастило или боя, които се извършват самостоятелно от художника и „гравираният отпечатък се нарича авторски отпечатък“. (Димчев, Раканов 1980;164)

Изпълнението на графичен отпечатък от апликация според Веселин Димчев започва с оформлението ѝ върху блок лист, на който се залепват отделните елементи от хартия, плат, дантела, конци или тънка кожа. Според грапавостта на материалите отделните парчета в апликацията могат да се оформят в различни вариации: едни да се залепят плътно едно до друго, без да се застъпват; други да бъдат на разстояние една от друга; трети да се наслоят, като по този начин се образува фрактурност. (Михайлова, 2024:46-47) След като апликацията е оформена се пристъпва към отпечатването, което се прави с печатарско мастило или с маслена боя. То се нанася на тънък слой с валяк или с друг инструмент върху апликираната повърхност. За да може да се получи равномерен отпечатък, важно условие е да се положи хартията върху апликацията, а не обратното. Така създадения отпечатък от апликация има специфична графична структура и не може да бъде създаден с други средства. (Димчев, Раканов 1980;179-180) Описанието на техниката е дадено от Веселин Димчев в учебник за учителските институти в началото на 80-те години на XX в. и е в професионален аспект. Това е технологията, която професионалните художници използват и прилагат в творбите си. Изпълнението на графичен отпечатък от апликация е свързано с обучението на студенти бъдещи учители по изобразително изкуство, по отношение на графичната характеристика на предметите и фигурите, чрез подчертаване на фрактурността и детайлите им. Техниката има богати изразни възможности, които могат да се реализират в съответни изобразителни задачи и последователни етапи на работа, които бяха изтъкнати по-горе. Първо се създава проектна рисунка. Подбират се подходящи материали за проекта на апликацията - матрицата. След това, с тях се изгражда апликирания образ и се отпечатва. Подбора на материалите има значение за добиване на усет при студентите, за материята и графичната структура. Тя може да е гладка, грапава, зърнеста, мрежеста и др. и развива у тях творческа изобретателност и въображение. Освен черно-бели отпечатъци от апликация могат да се създават и многоцветни такива. За целта „матрицата“ се оцветява в няколко цвята чрез покриване с четка, памучен тампон или малък валяк. След отпечатването, могат да бъдат нанесени допълнителни цветни детайли, там където отпечатъка е останал непокрит, но без съществена намеса, само като акцент и подчертаване на тоналността в изображението. Това е творчески процес, който има художествено и естетическо въздействие, в търсене на конкретна изобразителна форма. (Димчев, Раканов 1980;190-192)

При търсенето на източници за приложение на техниката „отпечатък от апликация“ в начална училищна възраст бе открит в „Книга за учителя по изобразително изкуство 1-4 клас“ на Драган Немцов и колектив от

90-те години на XX в. Тя е разработена и съобразена с изискванията на тогава действащата програма по изобразително изкуство от 1991 г. Споменатата вече техника „графичен отпечатък от апликация“ е заложена в програмното съдържание за 3 и за 4 клас. Описанието ѝ, е сходно като технология на професионалното. Изображенията на апликацията се оформят от хартия или различни по фрактура материали, като парчета плат, дантела и др., които се покриват равномерно с боя, с помощта на валик. Блоквият лист за отпечатъка, трябва да е с по-голям размер от този на апликацията. За „изваждането“, отпечатването на апликацията, според авторите се използва единствено ръчният способ за отпечатване с натиск на ръка. Друг акцент според тях е, при оформянето на самата апликация и създаването на фрактурността на формата от залепените елементи в нея, да се постигне чрез различните начини на залепване на изкъсаните или изрязани форми, плътно една до друга, на разстояние, ажурно изрязани и др. Всичко това е от значение за крайния резултат на отпечатъка, неговата тоналност и отчетливост. (Немцов, 1993: 242-243) В 3 клас техниката е дадена като разновидност на отпечатване „щамповане“, чрез изработване на шаблони от картон за симетрично повтарящи се елементи. Всеки един от шаблоните се оцветява с боя и се отпечатва, като се спазва следната последователност: първо големите части, а след това по-малките. Даден е пример с плодово дърво, на което първо се отпечатва короната и стеблото, а след това плодовете му. Изобразителната задача към учениците е, да създадат пейзаж в графична техника „отпечатък от апликация“. В Албума за 3 клас са посочени визуални примери за работа с техниката – „Отпечатък от листа от дървета“, както и за създаването на архитектурен пейзаж „Отпечатък от апликация с платове“. (Немцов, 1993а: 8) В 4 клас учениците се запознават с тиражирането в графиката, с видовете печат – дълбок, висок и литографията. Разглеждат различни произведения на изобразителното изкуството в техники като: офорт, аквантина, суха, игла, линогравюра и др., както и жанровото разнообразие в графиката. В албума са показани етапите на отпечатък от апликация. Даден е пример с начин за изработване на апликирана форма и отпечатването ѝ. На следващата страница са показани три готови отпечатъка от апликации направени от ученици: в черно-бяло - „Рибар“, „Дърво“, което е с допълнително оцветяване с акварел (обяснено по-горе) и „Кит“ – многоцветен отпечатък от апликация. (Немцов, 1993б:61-62)

Следващите примери за техниката се откриват в съдържанието на Учебниците по Изобразително изкуство за 3 и 4 клас на авторите В. Димчев, Д. Немцов и колектив, от 2004 г. В 3 клас, към темата „Отпечатък от апликация“ е предвидено учениците да използват хартиената апликация, като печатна форма и да усвоят „Хартиения печат“. При изграждането на апликацията всеки от тях работи самостоятелно, а при покриването на хартиената форма с боя и нанасянето с валик или тампон, се осъществява с помощта на учителя. (Димчев, Немцов 2004:32-33) Примера показан в учебника е, чрез създаване на рисунка - „Портрет“, по която да се оформи апликация с хартия. След това тя да се намаже с боя чрез валик, парцалче или дунапренова гъбичка и докато не е изсъхнала боята, да се отпечата, обърнат огледално образ от апликацията. (Димчев, Немцов 2004а: 25) В 4 клас техниката в известна степен е значително усложнена. В темата „Многоцветен отпечатък от апликация“, очакваните резултати към учениците са насочени към формиране на понятие за цветен печат от една или няколко „матрици“. (Димчев, Немцов 2005:33-34) Създаването на матрицата се оформя като се апликира с хартия или с картон дадено изображение, например човек. От така създадената форма могат да се направят няколко отпечатъка. Те няма да бъдат идентични, тъй като, натиска на всеки от тях ще е различен и ще се получат различни нюанси. В учебника е даден пример за трицветен печат, като всяка част от тялото е оцветена в жълто, синьо или червено, като за всеки отделен цвят, се прави отделна печатна форма. Изходната фигура на човека е копирана на три отделни листа на едно и също място. Само частите на фигурата се апликират, съответстващи на дадения цвят. (Димчев, Немцов 2005а: 54) Сложността при изпълнението на тази изобразителна задача изисква прецизност и внимание от страна на учениците и разбира се съдействие и помощ от страна на учителя. От съществено значение е да бъде създадена добра организация, което ще способства и реализирането на желани резултати от дейността на учениците.

Темата „Графичен отпечатък“ на Димитров и Цанев е развита чрез създаването на ролков отпечатък, който учениците изработват върху ролкова точилка за моделиране, която облепват с пластилин. По този начин се създава валик, на който те издълбават знаци или фигури и търкалайки го върху повърхността на листа остават цветни отпечатъци. Другото предложение на авторите е да изработят картина от изрязани и апликирани хартиени елементи с различна дебелина на повърхността и да направят „тиражиран отпечатък“ като отпечатат апликацията няколко пъти с различни цветове. (Димитров, Цанев, 2008)

Техниката „отпечатък от апликация“ намира широко приложение и в съвременните учебници по изобразително изкуство съобразени с действащата нормативна уредба.

Например в темата „Отпечатък от апликация“, авторите правят сравнение между монотипията и отпечатъка от апликация. Обогатяват се знанията на учениците за приложението на техниката, като изпълнението ѝ е

чрез създаване на печатна форма от апликация на фигури с различни материали, които имат релефна повърхност. Подчертаването на изразителност на образа при отпечатването, според тях е важно да оставят следи от различни повърхности, както и отпечатъка да е едноцветен. (Иванова, 2018: 78-79)

В темата „Форми и отпечатъци“ техниката „отпечатък от апликация“ е разглеждана теоретично като ново понятие, като са изтъкнати разликите между печатане и отпечатък. (Михайлова, 2023: 39) В практическата дейност първо пред учениците учителят демонстрира етапите на работа с подготовката на апликацията, като използва релефни материали. Това могат да бъдат парчета плат с изразена по-груба структура, дантела, твърд дебел картон изрязан фигуративно и др. След това се показва намазването на апликацията (матрицата) с тънък слой темперна боя в черно или цветно и отпечатването и върху хартия с помощта на валак, за да може равномерно да се отпечата върху повърхността. Накрая се показва готовия отпечатък. (Дамянов, 2018: 74-75)

в темата „Отпечатване на апликация“, авторите са доразвили заложеното в предходните си учебници.. Задачата към учениците е, да създадат релефна апликация, като я отпечатат с различни цветове. Авторите обясняват техниката като „размножаване на изображението“, като при отпечатването основните характеристики на създадения образ се запазват. Целта е, да се запознаят и изпробват техниката, както и да правят връзка между материали и начин на работа. Очаква се да могат да приложат новите знания за техниката за отпечатване и да създадат „тиражирани творби“ с оригинално въздействие в различни цветове. (Цанев, 2018: 72-74)

По подобен начин е застъпена техниката в темата „Отпечатъци с различни материали“. Първоначално са дадени примери за етапите на създаване на „матрицата“, апликацията от различни по-дебели и грапави хартии и картон залепени върху малък лист. Те се покриват със съответни цветове темперна боя и се отпечатват. Предложено е отпечатъка, който се е получил най-успешно да бъде дорисуван от учениците. Другите примери са за създаване на отпечатък с името на ученика или с орнамент за плат. При направата на апликираните букви е важно да се съобразят с подредбата на залепване и да го направят в обратна последователност. (Дворянова, 2018:64-65)

Интересен подход са използвали авторите на учебник за 2 клас при запознаване на учениците с архитектурен и природен пейзаж и използване на техниката отпечатване с шаблони от картон. За сравнение подобен начин на работа бе открит в учебник от началото на 90-те години (виж Немцов, 1993а). Етапите на работа с шаблон са подобни на тези при апликирането, с тази разлика, че чрез шаблона има по-голяма свобода при разполагането на композиционните елементи в рисунката (пейзажа). Първо се прави проект на пейзажната рисунка. След това се изрязват шаблоните от картон, всеки един от тях се намазва равномерно с темперна боя и се отпечатва върху листа. След като всички елементи са отпечатани могат да бъдат дорисувани дребни детайли, с върха на четката. (Ангелова, 2017:31) В 3 клас работата с шаблони е дадена идентично в темата „Коледна приказка“ при разширяване познанията на учениците за архитектурен пейзаж. Първо да се проектира архитектурния пейзаж, да се изрежат от картон отделните му елементи, да се подготвят темперните бои, като се разположат в палитра или кутия и ги разреждат с малко вода, да намажат всяка отделна част е да я отпечатат върху блоковия лист. Темата е допълнена със създаване на поздравителни картички чрез отпечатък от апликация с коледни елементи. (Ангелова, 2018а:51-52) Техниката „отпечатък от апликация“ е представена визуално във всички етапи на работа в учебника за 3 клас към темата „Външна и вътрешна архитектурна среда – Сръчни ръчички“. Апликацията се изработва с материали с различна грапавост, например: джинсов релефен плат, канап, твърд картон. Така създадената матрица се отпечатва в топли и студени цветове. (Ангелова, 2018: 55).

### **3. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТЕХНИКАТА „ОТПЕЧАТЪК ОТ АПЛИКАЦИЯ“ СЪС СТУДЕНТИ БЪДЕЩИ ПЕДАГОЗИ**

Направения по-горе анализ на техниката „отпечатък от апликация“ застъпен в съдържанието на учебниците по изобразително изкуство в начална училищна възраст дава основание да се направи следния експеримент със студенти бъдещи учители. Първото на което се обръща внимание е връзката с техниката и програмата по изобразително изкуство за 3 клас, във връзка със закона за „Училищното и предучилищното образование“. Един от акцентите е свързан с компетентностите на учениците по отношение на запознаване с архитектурата и с въвеждане на понятието „архитектурна среда“. От учениците се очаква: да описват визуалните особености на обществени сгради или сгради с културно значение, да могат да сравняват тези сгради по техния вид и предназначение, както и да прилагат в изобразителната си дейност, чрез наблюдения и впечатления архитектурните им елементи. Всеки един от авторите екипи предлагат различни възможности за интерпретиране на заложеното в програмата за 3 клас. Едни чрез апликиране, други чрез моделиране, трети чрез рисуване с различни техники. (Ангелова, 2019:56) Обект на анализ е от една страна

самата техника „отпечатък от апликация“, както бе отбелязано, а от друга, как чрез нея учениците покриват заложеното в програмата по отношение на „архитектурната среда“.

Същото съотношение е използвано и при поставянето на експерименталната задача към студентите – бъдещи учители, изучаващи учебната университетска дисциплина: „Дидактика на изобразителното изкуство“. Тя е задължителна учебна дисциплина, насочена към студенти в бакалавърска или в магистърска степен на обучение по „Предучилищна и начална училищна педагогика“. Целта на обучението е да се въведат студентите в методологията и теоретичните постановки, съобразени с учебната програма по Изобразително изкуство. **Целта на настоящият експеримент е да се проследи, как техниката влияе върху откриването и анализирането на спецификите на архитектурни обекти, като част от архитектурната среда, приложени в педагогическия процес на обучение на първо студентите и ако се открият позитиви да се приложи и със ученици в начална училищна възраст.**

Задачата към студентите се състоеше, в изготвяните на „отпечатък от апликация“ или архитектурен пейзаж (Басева, 2020:474) с шаблони на архитектурен обект, обществена сграда с културно значение – българска или световна. Подготовката на материалите са такива, каквито и учениците в училищната среда биха разполагали, като: дебел картон, гофрирана хартия, релефен найлон, лепила, ножици, темперни бои и др..(La Rufa, 2024) Първото изискване към тях бе насочено към подготовката на апликацията (матрицата), респективно шаблона чрез стилизиране на дадения архитектурен обект, с характерната му форма и особености. Изработеният от тях пример, да е насочен като примерен вариант за работа в училище, ученици например в 3 клас, при представяне на урок свързан с архитектурната среда или със самата техника. След това те трябваше да следват технологията (етапите) на отпечатване и да представят готовите отпечатъци. Една част от студентите се насочиха към конкретни архитектурни обекти: „НДК“, „Дяволският мост“, „Наклонената кула в Пиза“, „Айфеловата кула“ и „Телевизионната кула в Берлин“, а други решиха да експериментират със самата техника като направиха жилищни сгради или пейзажи. Ето малка част от примерите създадени от студентите:

*Снимка 1: „Наклонената кула в Пиза“ – отпечатък от апликация с автор: Габриела Иванова*



Источник: личен архив

*Снимка 2: „НДК“ – отпечатък с шаблони с автор: Диляна Димитрова – Кирова*



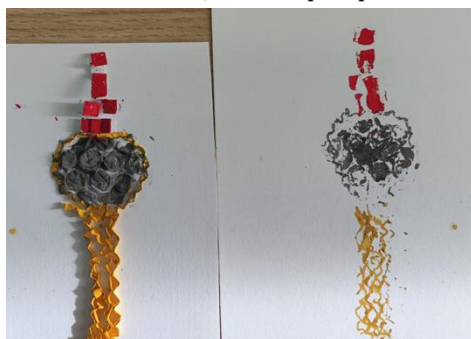
Источник: личен архив

Снимка 3: „Наклонената кула в Пиза“ –  
отпечатък от апликация с автор: Деляна Кенанова



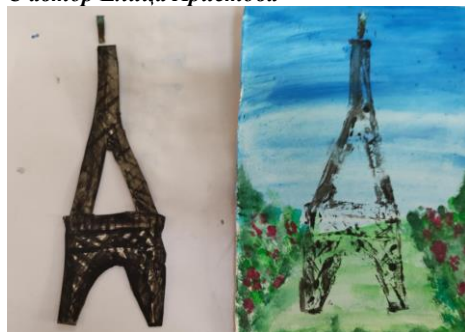
Источник: личен архив

Снимка 4: „Телевизионната кула в Берлин“ –  
отпечатък от апликация с автор: Гергана Костадинова



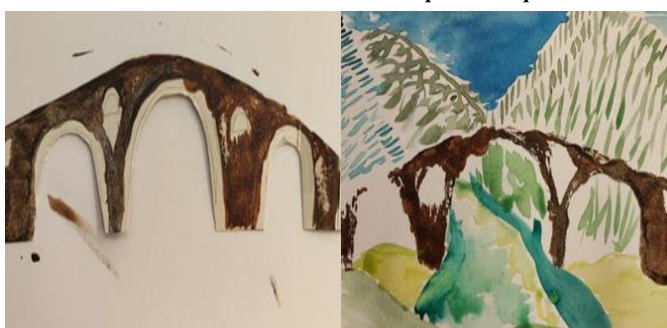
Источник: личен архив

Снимка 5: „Айфелова кула“ - отпечатване с шаблон  
С автор Елица Христова



Источник: личен архив

Снимка 6: „Дяволският мост на река Ардино“  
отпечатване с шаблон с автор: Виктория Ангелова



Источник: личен архив

#### 4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата публикация показва възможностите на множеството варианти за използване техниката „отпечатък от апликация“ и приложението ѝ при запознаване с архитектурната среда. Беше направен задълбочен преглед и анализ в съдържанието на учебници от 80-те, 90-те години на XX в. и на тези от последните 20 години на настоящият век. Очертани бяха теоретични и практически измерения за работа с техниката и запознаване с едно от водещите понятия свързано с „архитектурната среда“. Освен това се набелязаха и параметри за оптимизиране на процеса при обучението на студенти бъдещи учители, които ще бъдат отразени в бъдещи публикации.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова, Л. (2019) Динамика в развитието на изобразителните способности на децата от предучилищна и начална училищна възраст. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 978-954-07-4834-4
- Ангелова, Л., Легкоступ, Пл., Михайлова-Недкова, Г., & Хаджиева, С. (2017). Книга за учителя по изобразително изкуство за 2 клас. София: Просвета, ISBN 978-954-01-3463-5
- Ангелова, Л., Легкоступ, Пл., Михайлова-Недкова, Г., & Хаджиева, С. (2018). Учебник по изобразително изкуство за 3 клас. София: Просвета, ISBN 978-954-3600-4
- Ангелова, Л., Легкоступ, Пл., Михайлова-Недкова, Г., & Хаджиева, С. (2018а.) Книга за учителя по изобразително изкуство за 3 клас. София: Просвета, ISBN 978-954-01-3720-0
- Басева, С. (2020). Развитие на архитектурния пейзаж в българската живопис през 60-те години на XX век. Годишник на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ Книга изкуства. Том 113, с. 473-495, ISSN 2738-7062 <https://2cm.es/MPAy>
- Дамянов, Б., Занков, О., Ангелов, М., & Тошева, Т. (2018). Книга за учителя по изобразително изкуство за 3 клас. София: Анупис, ISBN 978-619-215-236-9
- Дворянова, Л., Витанов, Л., & Дворянов, О. (2018). Учебник по изобразително изкуство за 3 клас. София: Рива, ISBN 978-619-225-072-0

- Дворянова, Л., Витанов, Л., & Апостолова, И. (2018). Книга за учителя по изобразително изкуство за 3 клас. София: Рива, ISBN 978-619-225-088-1
- Димитров, Д., Цанев, П., Карапантева, Р., & Страшилова, Г. (2008). Учебник по изобразително изкуство за 3 клас. София: Просвета, ISBN 978-954-01-2069-0
- Димчев, В., & Раканов, С. (1980). Рисуване и изобразително изкуство. Учебник за учителските институти. София: Народна просвета
- Димчев, В., Немцов, Д., Иванова, П., & Попов, Ч. (2005). Книга за учителя за 4 клас. София: Булвест 2000, ISBN 954-18-0442-X
- Димчев, В., Немцов, Д., Иванова, П., & Попов, Ч. (2005а). Учебник по изобразително изкуство за 4 клас. София: Булвест 2000
- Иванова, П., Кралева, Д., & Николова, К. (2018). Книга за учителя по изобразително изкуство за 3 клас. София: Булвест 2000, ISBN 978-954-18-1258-7
- Михайлова, Г. (2023). Приложни аспекти на илюстрацията в изобразителната дейност на децата. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 978-954-07-5784-1
- Михайлова, Г. (2024). Колажни интерпретации чрез произведения на изобразителното изкуство в детската градина. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 978-954-07-6021-6
- Немцов, Д., Каменова, Т., Занков, О., Райчев, Р., & Апостолова, И. (1993). Книга за учителя по изобразително изкуство 1-4 клас. София: Фондация „Отворено общество“, ISBN 954-520-020-0
- Немцов, Д., Каменова, Т., Занков, О., Райчев, Р., Апостолова, И., Стойкова, Н., & Цанова, Т. (1993а). Учебен блок по изобразително изкуство 3 клас. София: Фондация „Отворено общество“, ISBN 945-520-021-9
- Немцов, Д., Каменова, Т., Занков, О., Райчев, Р., Апостолова, И., Стойкова, Н., & Цанова, Т. (1994б). Учебен блок по изобразително изкуство 4 клас. София: Фондация „Отворено общество“, ISBN 954-520-023-5
- Цанев, П., Карапантева, Р., & Страшилова, Г. (2018). Учебник по Изобразително изкуство за 3 клас. София: Просвета плюс ISBN978-619-222-198-0
- La Ruffa, E. (2024). [online] [Accessed: 20.10.2024] 20 Art Supplies Recommended by Elementary School Art Teachers. Available from: <https://ipaintmymind.org/blog/20-art-supplies-recommended-by-elementary-school-art-teachers/>